

відмічено в Баранівському районі, де він на 8,3 ц/га нижчий від ресурсу родючості ріллі. Урожайність цукрових буряків у середньому по області становила 232,2 ц/га. В перерахунку на зернові одиниці це становить 60,4 ц/га, що на 40,9 ц вище від ресурсу родючості ріллі. Найвищий рівень врожайності цукрових буряків досягнуто в Андрушівському районі, де при ресурсі родючості ріллі в 25,0 ц/га зернових одиниць одержано врожайність 259,3 ц/га, що в перерахунку на зернові одиниці становить 67,4 ц/га і в 2,7 раза вище від ресурсу родючості ріллі. Позитивний баланс отриманої врожайності цукрових буряків відносно родючості ріллі пояснюється внесенням добрив, за рахунок яких він був і отриманий.

ВИСНОВКИ

Агрохімічна оцінка ґрунтів земель сільськогосподарського призначення Житомирської області за еколого-агрохімічним показником становить 37 балів, вихід зернових одиниць — 18,5 ц/га. Найвищу еколого-агрохімічну оцінку отримали ґрунти Ружинського району, що належить до зони Лісостепу, — 58 балів, потенційна врожайність — 29,0 ц/га зернових одиниць. Найнижчий еколого-агрохімічний бал має Олевський район, що належить до зони Полісся, — 24 бали, вихід зернових одиниць — 12,0 ц/га. Еколого-агрохімічний бал ґрунтів ріллі в лісостеповій частині області

вищий від нормативного на 2,3 бала, а у поліській частині та в цілому по області нижчий відповідно на 4,3 та 1,8 бала. Комплексна оцінка якості ґрунтів у адміністративних районах області, яка визначена за результатами ІХ туру агрохімічного обстеження, є основою, на якій можуть ґрунтуватись як регіональна програма підвищення родючості ґрунтів, так і управлінські рішення щодо їх охорони на найближчу перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бенцаровський Д.М. Зміна родючості ґрунтів України під впливом сільськогосподарського використання / Д.М. Бенцаровський, Л.В. Дацько // Охорона родючості ґрунтів. — Вип.1. — К.: Аграрна наука, 2004.
2. Стан родючості ґрунтів України та прогноз його змін за умов сучасного землеробства / В.В. Медведєв, С.Ю. Булигін, С.А. Балюк та ін.; за ред. В.В. Медведєва, М.В. Лісового. — Харків: Штрих, 2001. — 98 с.
3. Методика агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення / За ред. С.М. Рижука, М.В. Лісового, Д.М. Бенцаровського. — К., 2003. — 64 с.
4. Методика суцільного ґрунтового-агрохімічного моніторингу сільськогосподарських угідь України / За ред. акад. О.О. Созінова і Б.С. Пристера. — К.: МСГ і П., 1994. — 162 с.
5. Агроекологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель / за ред. В.П. Патики, О.Г. Татаріко. — К.: Фітосоціоцентр, 2002. — 295 с.

УДК 504.062 : 332.2

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

О.В. Лазарева

кандидат економічних наук

доцент кафедри державної політики та менеджменту

Чорноморський державний університет ім. Петра Могили

Проаналізовано праці вчених при обґрунтуванні інноваційних підходів у землекористуванні, узагальнено існуючі теоретичні підходи щодо засад інноваційного землекористування, вироблено власне бачення формування інноваційної моделі землекористування.

Ключові слова: показники ефективності, земля, фінансування, інновації, економіко-математична модель, інвестиційна активність.

Концепція інтенсифікації економічного зростання активізує пошук шляхів прискорення динаміки показників господарської діяльності, адекватних сучасному стану розвитку світової економіки. Відповідно до цього, впрова-

дження інноваційної моделі землекористування, орієнтування на ефективне використання досягнень вітчизняної науки у сфері управління земельними ресурсами є невід'ємними складовими стратегії розвитку України.

У цьому зв'язку існує нагальна необхідність вирішення питань, пов'язаних із визначенням інноваційних аспектів формування інноваційної політики землекористування.

Питання інноваційного підходу у сфері землекористування розглядали І.М. Песчанська [7], І.С. Мареха [5], О.І. Шкуратов [10], В.Я. Месель-Веселяк [9], О.І. Котикова [3] та інші дослідники. Незважаючи на значну кількість наукових праць, і досі залишається багато невирішених актуальних питань, пов'язаних із розвитком інноваційних підходів у землекористуванні.

Саме цій проблемі й присвячена стаття. Її мета — узагальнити існуючі теоретичні засади інноваційного землекористування і виробити на цій основі власне бачення щодо формування інноваційної моделі землекористування. Методика дослідження ґрунтується на положеннях сучасної економічної теорії, здобутках у галузі економіки сільського господарства та агропромислового комплексу й економіки землекористування. Для вирішення поставленого завдання використано такі методи: морфологічного аналізу (при опрацюванні наукових публікацій з питань вироблення інноваційних підходів у землекористуванні); абстрактно-логічний (при визначенні наукових засад формування інноваційної моделі землекористування); наукового узагальнення (при обґрунтуванні сутності інноваційної моделі землекористування).

Безперечним є факт, що земельні відносини реформувалися завдяки реалізації інституційних, а також соціальних, економічних, правових та екологічних заходів. Це спрямовано на формування нових за змістом і характером суспільних відносин, пов'язаних із використанням землі.

Аналітичний огляд праць, присвячених проблематиці виокремлення інноваційних підходів у землекористуванні, дав можливість виокремити певні орієнтири.

Так, І.С. Мареха [5] обґрунтовує, що під стратегією розвитку сільськогосподарського землекористування пропонується розуміти науково обґрунтовану узагальнену модель перспективного, конкурентного, інноваційного розвитку сільського господарства, що містить мотиви здійснення екологічно орієнтованої інвестиційної діяльності, адміністративні ресурси й систему еколого-економічних показників, покладених в основу управління, що забезпечує продовольчу та еколого-ресурсну безпеку в регіоні. Можна з цим погодитися, хоча варто було б проаналізувати названу систему показників, дослідити, як той чи інший із них впливає на інвестиційно-інноваційні рішення в земельній політиці.

У праці Ю.О. Лупенка та В.Я. Месель-Веселяка пропонуються такі інноваційні підходи як завершення земельної реформи шляхом формування ринку земель сільськогосподарського призначення і забезпечення їх раціонального використання та включення вартості землі в економічний оборот як прибуткоутворюючого фактора [9]. При цьому, як наголошують автори, потрібно забезпечити родючість ґрунту, впровадивши комплекс таких заходів: вдосконалення структури посівних площ; розширення робіт з меліорації ґрунтів, підвищення їхньої ефективності на інноваційній основі; орієнтування на органічні системи удобрення та заміна традиційних технологій обробітку ґрунту на ґрунтозахисні, адаптовані до зональних особливостей. Безперечно, такі орієнтири заслуговують на схвальну оцінку, хоча варто було б взяти до уваги фактори, зумовлені рівнем фінансування землевпорядних робіт, що дало б змогу врахувати ті чи інші обставини, що стосуються вимог сьогодення.

О.І. Шкуратов [10] стверджує, що інноваційна діяльність у сфері організації сільськогосподарського землекористування повинна бути орієнтована насамперед на формування ефективного еколого-економічного потенціалу, найбільш продуктивного виконання всіх виробничих процесів, введення інтенсивного використання агроландшафтів. Автор пропонує забезпечити комплексну організацію сільськогосподарського землекористування з використанням автоматизованих технологій та здійснювати проектні роботи на основі сучасних ГІС-технологій, здатних забезпечити високу якість проектування. Хоча варто зауважити, не принижуючи цінності цієї праці, що в землекористуванні все здійснюється лише на основі ГІС-технологій.

Н.В. Кюрчева інноваційний розвиток землекористування вбачає в науково-технічному забезпеченні земельних робіт та інфраструктурному використанні таких складових, як інвестиції, іпотека, оцінювання та моніторинг землі [4, с. 14, 16]. Автор стверджує, що інновації та їх інвестування в землекористування мають узгоджуватися у формі інноваційного бізнес-проекту (плану), який стане зв'язуючою ланкою інтеграції інноваційний процесу. Справді, в наш час усі проекти здійснюються на підставі науково-обґрунтованого та ретельно прорахованого бізнес-плану або ж використання економіко-математичної моделі. У цьому зв'язку авторові варто було б оцінити землевпорядні роботи та прорахувати, який корисний ефект вони дадуть у майбутньому.

Автор Т.В. Соломатіна [8], досліджуючи інноваційну діяльність аграрних підприємств

ємств, стверджує, що й досі відсутній механізм здійснення земельних робіт і такий ресурс, як удосконалення землекористування, не працює через неприйняття відповідних законодавчих актів. Хоча, на нашу думку, «удосконалення землекористування» важко назвати «ресурсом». Скоріш, це перелік відповідних дій, що потребують узгодження з нормативно-правовими актами.

Теоретичні аспекти інноваційного розвитку землекористування досліджені в статті І.М. Песчанської [7]. Автор дійшла висновку, що інновацією в землекористуванні є впроваджена в практику новація, при застосуванні якої в процесі використання землі з'являється кінцевий результат у вигляді суспільно корисного блага з обов'язковою умовою раціонального використання й охорони земель. При цьому специфічними ознаками інновацій у землекористуванні є те, що вони завжди пов'язані з практичним використанням оригінальних рішень у процесі використання землі; передбачається конкретна еколого-економічна й соціальна вигода не тільки для землевласників та землекористувачів, а й споживачів їхньої сільськогосподарської продукції; зміст інновацій становлять якісні зміни процесу використання землі. Погоджуємося з автором, хоча доцільно було б врахувати ще й такі елементи, як створення програм, спрямованих на підвищення інноваційної активності в сфері використання землі. При цьому державна політика у сфері землекористування має бути орієнтована на стимулювання сприятливого клімату для інноваційних процесів. Крім того, вважаємо, що інноваційні розробки в землекористуванні мають втілюватися в життя разом із впровадженням відповідного економічного ефекту, який був би корисним і для землевласників і землекористувачів.

Слушною є думка О.І. Котикової. Вона пропонує таку модель методології формування сільськогосподарського землекористування на інноваційних засадах [3], що передбачає врахування принципів, методів, інструментів та засобів формування землекористування на інноваційних засадах, раціональних та альтернативних форм організації інноваційного землекористування. Цей підхід заслуговує на увагу, і, як вбачає автор, «... у подальших дослідженнях слід зосередити увагу на методиці оцінювання ефективності функціонування інноваційної моделі сільськогосподарського землекористування», що в подальшому дасть змогу прорахувати економічну ефективність від впровадження таких заходів.

У наукових працях О.О. Непочатенко [6] простежується думка, що аграрна модель роз-

витку сільських територій передбачає насамперед державну підтримку розвитку села та проведення досліджень, що з часом дасть можливість підвищити продуктивність сільськогосподарського виробництва. При формуванні інноваційної моделі землекористування також доцільно враховувати й існування різноманітних товарних і нетоварних видів діяльності та продукції, які виробляються на сільській території, що в подальшому дасть змогу впроваджувати найновіші технології сільськогосподарського виробництва, майбутній попит на продукцію та ділову кон'юнктуру. Усе це в найближчій перспективі відіграє роль у зростанні продуктивності праці, збільшенні обсягів виробництва продукції, що забезпечується переважно на основі інтенсифікації, яка є основним джерелом підвищення його економічної ефективності.

Хоча варто врахувати також і те, що, наприклад, Європейський Союз розглядає такі основні пріоритети розвитку сільських територій, як поліпшення конкурентоспроможності сільського господарства, підвищення або посилення управління землею, диверсифікація сільської економіки та якості життя, що забезпечує розвиток не лише сільськогосподарського виробництва, а й сільської місцевості. Саме до цієї думки схиляються й інші дослідники [2, с. 7].

На нашу думку, інноваційна модель землекористування враховує систему як натуральних, так і вартісних показників. До натуральних показників належать урожайність сільськогосподарських культур та виробництво окремих видів сільськогосподарської продукції з розрахунку на 100 га відповідних земельних угідь; зерна, цукрових буряків та інших продуктів рослинництва, а також свинини — на 100 га ріллі; продукції птахівництва — на 100 га площі посіву зернових культур. До вартісних показників належать вартість валової і товарної продукції, валовий і чистий дохід та прибуток з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь.

При цьому натуральні показники характеризують рівень використання певної частини сільськогосподарських угідь при виробництві окремих видів продукції рослинництва і тваринництва. Отже, відповідно, їх застосовують щодо господарств з однаковою галузевою структурою виробництва.

А вартісні показники найповніше характеризують економічну ефективність використання землі і дають змогу порівнювати та об'єктивно оцінювати рівень використання земельних ресурсів у господарствах, які спеціалізуються на виробництві різних видів продукції.

Аналіз показує, що система натуральних і вартісних показників ефективності використання землі є об'єктом наукового та інших напрямів досліджень [1, с. 180].

Хоча варто зазначити, що ефективність землі оцінюється без урахування затрат на підтримання якісних характеристик сільськогосподарських земель. Також слід підкреслити, що основними причинами негативних процесів у землекористуванні є надмірне розширення площі орних земель, ерозія ґрунту, ірраціональне сільськогосподарське використання земель, техногенне забруднення ґрунтів та ін.

Враховуючи, що підвищення ефективності використання земельних ресурсів є однією з

найважливіших проблем, успішне розв'язання якої значною мірою залежить від реалізації агропідприємствами своїх потенційних можливостей у збільшенні виробництва сільськогосподарської продукції з одного гектара землі, слід залучати додаткові інвестиції в аграрний сектор економіки, враховувати регіональні особливості сільськогосподарського виробництва, а також підвищувати культуру землеробства.

З урахуванням вищезазначеного, інноваційна модель землекористування (рис. 1) має ґрунтуватися на дослідженні еколого-економічних показників за умови врахування, як той чи інший показник впливають на інноваційні рішення в земельній політиці; на врахуванні

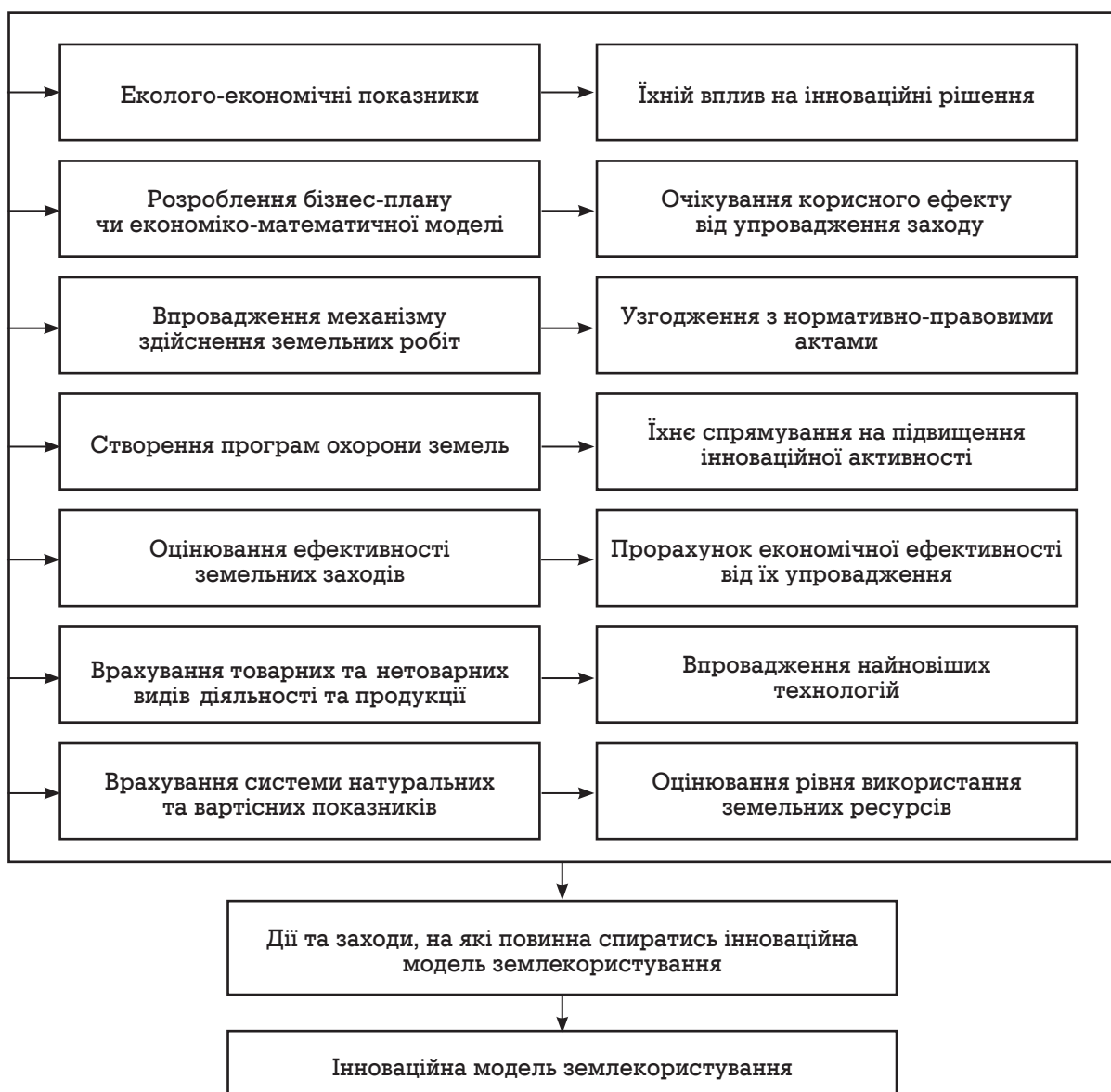

Рис. 1. Інноваційна модель землекористування

факторів, які зумовлюються рівнем фінансування землевпорядних робіт, що дало б змогу врахувати ті чи інші обставини з урахуванням вимог сьогодення; на розробленні бізнес-плану або ж використанні економіко-математичної моделі, враховуючи при цьому корисний ефект від упровадження даного заходу; на впровадженні механізму здійснення земельних робіт, що передбачає перелік відповідних дій, які потребують узгодження з нормативно-правовими актами; на врахуванні ще й таких елементів, як створення програм, спрямованих на підвищення інноваційної активності в сфері використання землі; на чітко виробленій методиці оцінювання ефективності земельних заходів, що в подальшому дасть змогу прорахувати економічну ефективність від їхнього впровадження; на врахуванні існування різноманітних товарних та нетоварних видів діяльності та продукції, що сприятиме впровадженню найновішої технології сільськогосподарського виробництва; на врахуванні системи як натуральних, так і вартісних показників.

ВИСНОВКИ

Таким чином, інноваційна модель землекористування передбачає врахування еколого-економічних показників; факторів, що зумовлюються рівнем фінансування землевпорядних робіт; розробки бізнес-плану з одночасним врахуванням корисного ефекту від впровадження цього заходу; перелік відповідних дій, що потребують узгодження з нормативно-правовими актами; створення програм, спрямованих на підвищення інноваційної активності в сфері використання землі; визначення оцінки ефективності земельних заходів; існування різноманітних товарних та нетоварних видів діяльності та продукції; системи натуральних та вартісних показників.

Для підвищення ефективності використання земель слід залучати додаткові інвестиції в аграрний сектор економіки, а також підвищувати культуру землеробства.

Тому перспективи подальших досліджень у цій площині полягають у конкретному врахуванні та впровадженні в практику інноваційних підходів на основі економіко-математичної моделі оптимізації землекористування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Абдураимова Э.Д.* Совершенствование методики оценки эффективности использования сельскохозяйственных земель [Електронний ресурс] — / Э.Д. Абдураимова // Бизнес-информ. — № 12. — 2-13. — С. 179-183. — Режим доступа: www.business-inform.net.
2. *Гоголь Т.В.* Формування системи державного регулювання земельних відносин та управління землекористуванням на сільських територіях / Т.В. Гоголь // Теорія та практика державного управління. — Вип. 4 (35). — С. 7.
3. *Котикова О.І.* Теоретичні засади формування інноваційної моделі сільськогосподарського землекористування [Електронний ресурс]: / О.І. Котикова // Інвестиції: практика і досвід. — № 17. — 2013. — Режим доступа: www.mnau.edu.ua...2012-kotikova-tzfim.pdf.
4. *Кюрчева Н.В.* Формування раціонального землекористування фермерських господарств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Н.В. Кюрчева; Дніпропетр. держ. аграр. ун-т. — Д., 2010. — 20 с.
5. *Мареха І.С.* Інноваційні підходи до обґрунтування інвестиційних рішень у сфері сільськогосподарського землекористування на основі еколого-економічної оцінки якості інвестицій / І.С. Мареха // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2013. — № 4. — С. 338-345.
6. *Непочатенко О.О.* Державна політика у сфері розвитку сільських територій: вітчизняні реалії та європейський досвід / О.О. Непочатенко // Наук. праці Полтав. Держ. аграрн. академії. Серія: Економічні науки. — 2011. Випуск 4. — Т. 3. — С. 149-153.
7. *Песчанська І.М.* Теоретичні аспекти інноваційного розвитку землекористування / І.М. Песчанська // Наукові праці. Економічні науки. — № 64 (Випуск 1). — 2005. — С. 162-165.
8. *Соломатіна Т.В.* Передумови розвитку інноваційної діяльності аграрних підприємств / Т.В. Соломатіна // Регіональна економіка. — 2006. — № 2. — С. 14-22.
9. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / За ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. — 182 с.
10. *Шкуратов О.І.* Інноваційні засади формування екобезпечного землекористування в сільському господарстві / О.І. Шкуратов // Інноваційна економіка. — 2012. — № 5. — С. 10-13.